

Posudek diplomové práce

O deiktických slovesech pohybu *andare a venire*,
kterou předložila MAGDALENA ŠTOLLOVÁ,
FF UK, Ústav románských studií.

Magdalena Štollová předložila diplomovou práci, která svým tématem určitě bude patřit mezi práce zajímavé, originální a snad i potřebné. Do předem definovaného teoretického rámce současné pragmatiky – jak ji reprezentuje především S. C. Levinson – se pokusila vložit dvě základní slovesa pohybu *andare a venire* a vysvětlit tak složitý – a pro cizince obtížný – úzus, kterým se tato slovesa vyznačují. Synchronní analýzu pak přenesla i do diachronie a na bohatém materiálu poukázala na některé vývojové proměny, které zasáhly především sloveso *venire*.

V úvodu nám diplomantka stručně přibližuje pragmatiku, její témata, metody a cíle. V následující kapitole se podrobně věnuje deixi. Od definice deixe se dostává k její organizaci a klasifikaci. Nakonec charakterizuje deixi prostorovou, pod níž právě slovesa pohybu *andare a venire* spadají. Následuje kapitola věnovaná konkrétní analýze zmíněných sloves. Zde jsou definovány základní pragmatické parametry a podmínky jejich korektního užití. Italské příklady pak doplňuje o české a anglické ekvivalenty *jít/přijít – go/come*. Toto srovnání poměrně dobře ukazuje, že přímé paralely mezi těmito slovesy jsou značně obtížné. Po této synchronní analýze přechází diplomantka ke staré italštině. Na základě několika málo poznámek, které čerpala z on-line dostupné gramatiky staré italštiny, se Magdalena Štollová pustila do excerptce textů, které poskytuje korpus *ItalNet* (Banca dati dell'italiano antico). Dospěla k zajímavým závěrům, které se týkají slovesa *venire* ve staré italštině, a upřesnila tak stručnou charakteristiku těchto sloves, jak ji nacházíme ve zmíněné historické gramatice. Nakonec diplomantka ještě provedla – možná až zbytečně rozsáhlou – excerptci současných textů, které čerpala z CD-ROMu deníku *La Stampa* ročník 1999. Na těchto textech pak jen potvrdila dříve definované podmínky užití sloves *andare a venire*.

Jak je tedy vidět, Magdalena Štollová se zhostila tohoto tématu s metodologickou přesností, která představuje jednu z velkých kvalit této práce. V konkrétních charakteristikách a diskusích jednotlivých problémů se pak setkáváme s tvrzeními, která jsou v mnoha ohledech – v dobrém smyslu – diskutabilní. K těm bych se teď rád vyjádřil.

- 1) V úvodu na s. 4 diplomantka píše, že v dnešní době je nám umožněn přístup k elektronickým souborům díky tzv. *umělé inteligenci*. Nejsm si jistý, zda je toto přesná formulace. Je zde míněn prostý fakt, že díky počítačům můžeme dnes provádět excerptci v rozsahu, v jakém to doposud nebylo možné? Umělá inteligence sice s počítači souvisí, ale v jiném smyslu. Jde spíše o pokusy počítačově simulovat lidské kognitivní procesy.
- 2) Na s. 11 je pasáž, které příliš nerozumím: „... člověk je již schopen tuto časově-prostorovou kolokaci verbálně potvrdit, nebo dokonce vyvrátit, i když *presupozice* hraje u komunikace člověka nezastupitelnou roli.“ Je-li zde *presupozicí* míněn onen jev, který je spojován s některými typy výrazů (různé typy lexikální *presupozice*, jako jsou např. slovesa *přestat, vrátit se* atd., nebo

případy tzv. existenciální presupozice), pak toto tvrzení nedává dobrý smysl. Měla-li diplomantka na mysli jiný význam slova *presupozice*, bylo by třeba zmíněnou pasáž nějak rozvést.

3) Podobně na s. 15: „... užije-li mluvčí slovo *tam*, je třeba, aby posluchač znal jeho prostorovou kolokaci v okamžiku realizace výpovědi, jinak nebude komunikační záměr mluvčího správně pochopen a podmínky pravdivosti tak nebudou splněny.“ Rád bych věděl, co je zde míněno „podmínkami pravdivosti“. Jde-li o tradiční *pravdivostní podmínky*, je jejich vztah k deiktickým výpovědím jiný. Nejde o jejich splnění či nesplnění, ale spíše o možnost jejich určení, tzn. že k posouzení pravdivosti či nepravdivosti výpovědi, jakou je např. *Karel je tam, ne tady*, musíme znát – jak sama diplomantka píše – prostorové kolokace účastníků komunikace.

4) Na s. 16 je jedna nepřesná formulace, kterou je potřeba vysvětlit: „Řečový akt, který je uskutečňován mimo (...) deiktickou přítomnost, budu v této práci nazývat jako *gramatický čas*.“ To by znamenalo, že řečový akt = gramatický čas, což nedává dobrý smysl. Řečovými akty (*speech acts*) jsou myšleny základní komunikační jednotky či komunikační strategie.

5) Na s. 19 je výraz *ecco* prohlášen za citoslovce. Na s. 25 pak za adverbium. Budeme-li se držet tradičních definicí těchto slovních druhů, je možné, že *ecco* nebude vyhovovat ani jedné z nich. Proto je určitě dobře, když se diplomantka pokouší o definici ryze pragmatickou (na s. 25). Je pravda, že *ecco* neutralizuje základní rozdělení na blízkostní a vzdálenostní referenci. Říci však, že se vztahuje „... k označovanému prostoru jako celku“, mi připadá nedostatečné. Je možné pragmatické podmínky tohoto výrazu nějak explicitně stanovit?

6) Na s. 22 najdeme termín „ve středoitalském dialektu“. Takové označení je ale z dialektologického hlediska nepřesné.

7) Jak už jsem zmínil, české a anglické ekvivalenty italských příkladů nejsou určitě zbytečné. V některých překladech se ovšem setkáváme s přinejmenším diskutabilními verzemi. Na s. 33 máme např. trojici *Sto andando / Marie odchází / Mary has gone*, v níž jedinou korektní větou je zřejmě jen ta česká. Jak i sama diplomantka na s. 40 uvádí, sloveso *andare* vyžaduje komplement, proto nelze říci **Maria è andata ieri / *Mary went yesterday*, zatímco sloveso *venire* má tento komplement takřkajíc „pragmaticky zabudován“. V italské větě tedy určitě chybí např. *via – sto andando via*; v anglické je v tomto významu užívána většinou lexikalizovaná fráze *Mary is gone*. Dále pak v některých českých větách nacházíme adverbium *tady* místo *sem*, takže např. **Zítřa tady půjde Marie, aby mě navštívila* (s. 35) je nepřijatelné ani ne tak kvůli slovesu jako spíše kvůli adverbium. Varianta *Zítřa sem půjde Marie, aby mě navštívila* tedy zní o něco přijatelněji. Jediná věta, kde *tady* lze ještě tolerovat (avšak jen regionálně – je známo, že některé moravské dialekty nerozlišují *sem - tady*), je na s. 39: *Zítřa Marie přijde tady do kanceláře*. Jak je vidět, problém českých vět se netýká jen volby slovesa, ale i adverbii, a tak je celá diskuse o něco složitější.

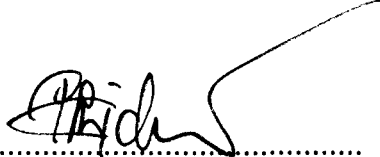
8) Na závěr bych rád připojil jednu poznámku teoretickou. Myslím, že v některých případech je jasně vidět, že pragmatické podmínky užití některých

výrazů nejsou jen instrukcemi, jak který výraz vhodně použít. Pragmatický „náboj“ či řečeno s Ecem „poziční síla“ některých výrazů (třebaže je tato síla spojována většinou s presupozicemi) dokáže nějaký kontext i vnutit, nikoli jen předpokládat. A tak spíše než hledat „chyby“ v použití sloves *andare* a *venire* u rodilých mluvčích, je daleko zajímavější vysledovat komunikační strategii, která je vedla k volbě toho kterého slovesa. Je to myslím vidět na příkladu novináře (s. 76-77), který podává zprávu o tom, co se děje v Raguse, a přitom sám pobývá v Modice. Jelikož je ale celý text vystavěn na protikladu kontinentální Itálie – Sicílie, je jeho volba slovesa *venire* zřejmá. Magdalena Štollová tak velice správně konstatuje, že „... [pisatel] vlastní deiktické centrum rozšiřuje na geografickou oblast, do níž zahrnuje Ragusu i Modicu (Sicílii).“

Tolik tedy k obsahovým problémům, které práci na kvalitě tolik neubírají. Pokud jde o formální nedostatky, není možné si nevšimnout mnoha překlepů, chyb a nepřesností nejen v textu samotném, ale i v citacích (např. na s. 10 a 27). Na s. 35-36 jsou prohozeny příklady s příslušným komentářem.

I přes tyto kritické poznámky považuji práci Magdaleny Štollové za zdařilou. Kromě výše zmíněných diskutabilních pasáží totiž nalezneme v textu i mnoho formulací a závěrů zcela korektních, od synchronní analýzy až po např. diachronní diskusi složitého vývoje slovesa *venire*. Diplomovou práci Magdaleny Štollové tedy k obhajobě jednoznačně doporučuji.

V Praze dne 30. 5. 2006

.....

Mgr. Pavel Štichauer, Ph.D.
vedoucí diplomové práce